

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ДОЖИВОТНОГ УЧЕЊА

1. УВОД

На почетку XXI века постигнута је општа сагласност да је знање основна покретачка снага друштва и главни предуслов напретка. Разлике у знању и његовој примени постале су главни чиниоци према којима се државе деле на развијене и неразвијене, богате и сиромашне. Универзитет у Београду, као највећа научно-образовна институција у нашој земљи и лидерска високообразовна установа у региону, са традицијом дугом двеста година, свестан неопходности и значаја континуираног образовања како за живот појединца тако и за живот заједнице у целини, а у складу са Елементима стратешког плана Универзитета у Београду, доноси Стратегију развоја доживотног учења (у даљем тексту Стратегија).

Полазну основу за израду Стратегије чине следећа документа:

- Национална стратегија Србије за приступање ЕУ из 2005. године
- Стратегија за смањење сиромаштва из 2003. године,
- Национална стратегија запошљавања из 2005. године,
- Национална стратегија развоја образовања одраслих („Службени гласник РС”, бр. 55/05 и 71/05),
- Елементи стратешког плана Универзитета у Београду (“Гласник Универзитета у Београду” XLVI, бр. 143, 20. јун 2008.)
- Закон о високом образовању (“Службени гласник РС” бр. 76/05)

Од међународних докумената узети су у обзир:

- Бела књига Европске комисије о предавању и учењу донета од стране Европске комисије 1995. године
- Лисабонска конвенција о признавању квалификација/диплома у високом образовању, донета 2007. године и ратификована од стране наше државе
- Болоњска декларација из 1999. године коју је наша земља потписала 2003. године
- Лисабонска стратегија Европске Уније донета 2000. године којом је, између осталог, прокламовано да образовне системе треба прилагодити у циљу изградње друштва заснованог на знању и понудити могућност за учење и образовање свим друштвеним слојевима у свим животним добрима
- Меморандум о доживотном учењу, усвојен 2000. године, као основ за хармонизацију овог процеса на европском нивоу.

2. ЗНАЧЕЊЕ ИЗРАЗА

Формално образовање је образовање које се одвија у школском систему – од основних школа до постдипломских студија на универзитетима, на основу одобрених програма образовања који воде до стицања дипломе (сертификата), односно националних признања о стеченим квалификацијама, компетенцијама или нивоима образовања.

Неформално образовање односи се на све програме и активности образовања и учења изван школског система. Као и формално и оно је организовано и институционално, али се не завршава са друштвеном верификацијом стечених знања и постигнућа у смислу националних квалификација и нивоа образовања. Оно може бити организовано на радном месту и кроз активности различитих друштава или удружења, као што су невладине организације, синдикати, разна удружења и сл.

Информално учење је природна појава у свакодневном животу. За разлику од формалног и неформалног образовања, информално учење не мора се одвијати свесно, због чега га ни појединци не препознају као чинилац који доприноси њиховом знању и вештинама. Информално учење је процес који траје читавог живота, доприноси развоју личности, формирању мишљења, усвајању одређених вредности и врлина, одвија се у породици, на радном месту, у свакодневном животу, кроз контакте са другима.

Учење је шири појам од појма образовање. Код образовања је улога и активност појединца (учесника) дефинисана екстерно. Акцент је на стицању знања и развоју вештина које је дефинисано конкретним циљевима, регулисано, организовано, надгледано и вредновано од стране трећег лица (наставника или професора). Образовање је само један вид учења. То је индивидуалан, лични чин, који се одвија свуда и увек, у свим животним добима и ситуацијама. Није циљно оријентисано већ је део живота, флексибилно је и траје током читавог живота. Термин „образовање“ обично подразумева формално образовање док се термин „учење“ односи и на неформално и информално стицање знања и вештина. Образовање је увек циљно оријентисано, док учење не подразумева увек постизање одређеног циља већ се одвија и несвесно.

Доживотно учење је сврсисходни процес усвајања знања који се одвија на сталној основи у циљу унапређивања знања, вештина и способности. Оно подразумева све облике усвајања знања и вештина, како кроз формално тако и кроз неформално и информално учење, у свим животним добима. Одвија се у различитим условима, а у циљу развоја појединца и његових потенцијала. Доживотно учење, дефинисано на овај начин, има две димензије: *временску димензију* која подразумева да ‘‘човек учи док је жив’’, од колевке па до гроба; *просторну димензију* која подразумева да се не учи само у образовним установама, већ на сваком месту и у свим животним ситуацијама.

3. РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ СТРАТЕГИЈЕ

У реформама образовног система Србије мало је пажње посвећено доживотном учењу. Постојећи систем подразумева да се образовање стиче првенствено у младости, у школама и на факултетима, а такав приступ занемарује чињеницу да се личност развија и усавршава током читавог живота, те да је образовање и учење најважнији покретач таквог развоја.

Континуирано, доживотно или целоживотно учење је у државама чланицама Европске Уније неизоставан чинилац успешне и разноврсне праксе образовања и учења. Карактеристике га јасно дефинисана правна регулатива, уређен систем финансирања од стране државних, регионалних и локалних фондова, као и изграђена мрежа установа, удружења и фондација које остварују програме континуираног образовања. На Самиту Европског савета у Лисабону истакнуто је да су "људи највеће богатство Европе и да би стога требало да буду у жаришту политике Европске заједнице", да се, пре свега "системи образовања и усавршавања морају прилагодити новој стварности XXI века", и да је "доживотно учење главни начин за развој грађанства, друштвене повезаности и запослености."

Имајући у виду стратешки циљ Србије за приступање Европској Унији у наредном периоду, неопходно је тежити изградњи образовног система који ће бити ослоњен на модерне тековине уједињене Европе, што подразумева и обавезу усвајања јасне и целовите стратегије доживотног учења. Доношење Стратегије значајно је не само ради испуњења "европских циљева", већ и ради транзиције Србије ка друштву и економији знања, као и ради економског и личног прогреса њених грађана.

4. МИСИЈА

Концепт доживотног учења полази од следећих претпоставки:

- Живот није могуће поделити на доба за учење и доба за рад, већ је неопходно обе активности подједнако подстицати током читавог живота.
- Људи су способни да уче током читавог живота, а учење и усавршавање су неопходни за потпуни развој личности и њених потенцијала.
- Успешно учење не подразумева само усвајање знања, већ исто тако и развој вештина потребних у свакодневном животу.
- Традиционални систем образовања подразумева активног предавача и пасивне студенте од којих се очекује да науче због оцене и дипломе. Такав приступ има негативне последице јер развија негативан однос према учењу, а учење би, уместо обавезе, појединцу требало да представља задовољство и лично испуњење.
- Многа знања и вештине стичу се на неформалан и информалан начин, те их је потребно на адекватан начин подстицати, вредновати и користити.

Два основна, подједнако важна циља доживотног учења јесу унапређење активног грађанства и смањење незапослености. Активно грађанство подразумева

појединце који учествују у свим подручјима друштвеног и економског живота, који осећају потребу и право да изразе властито мишљење у друштву у коме живе. Плаћени посао људима даје осећај независности, самопоштовања и сигурности, те је одговоран за укупан квалитет њиховог живота. Способност добијања и задржавања радног места није само једна од основних димензија активног грађанства, већ и пресудан услов за унапређење стручности и напретка ка "друштву знања".

5. ЦИЉЕВИ СТРАТЕГИЈЕ

Циљ Стратегије развоја доживотног учења јесте остваривање Законом постављених циљева високог образовања и визије даљег развоја образовања која је прокламована у Елементима стратешког плана Универзитета у Београду. У складу са тим, Универзитет за своје основне дугорочне циљеве поставља:

1. Промовисање културе учења и образовања
2. Јачање сарадње и умрежавање на националном и међународном нивоу
3. Развој основних компетенција које се сматрају предусловима савремене писмености
4. Друштвени развој и смањење незапослености
5. Флексибилност и приступачност образовања
6. Признавање и вредновање свих облика стечених знања и вештина

5.1. Промовисање културе учења и образовања

Универзитет у Београду, као највећа научно-образовна институција у нашој земљи и својеврстан академски центар југоисточне Европе, са традицијом дугом 200 година, дужан је да ради на промовисању културе сталног усавршавања и образовања.

За развој културе доживотног образовања код појединаца је неопходно развијати потребу, вољу, интересовање и мотивацију за даљим учењем кроз бенефиције које долазе након тога и које се не морају вредновати само напретком у каријери, већ и личном сатисфакцијом. Активно образовање подразумева вољу за учењем, способност вежбања критичког размишљања и знање о исправном начину учења. Мотивисаност појединаца, као и разноликост и приступачност образованих програма, основни су предуслов за успешну примену концепта доживотног учења.

Најчешће препреке за додатно или накнадно образовање одраслих су:

1. Ситуационе (недостатак времена и материјалних средстава, породична ситуација, удаљеност места становања)
2. Институционалне (неодговарајућа понуда, неиспуњење услова за похађање одређених програма, недостатак информација)
3. Личне (мањак самопоуздања, предразуде типа „исувуше сам стар”, страх од неуспеха, неодговарајуће навике, недостатак интересовања, потцењивање значаја образовања)

Имајући то у виду, неопходно је препознати потребе студената након завршених студија и на Универзитету развијати програме и модуле усаглашене са тим потребама, који ће омогућити дипломираним студентима да стекну специфична знања, директно примењива на радном месту. Програми за одрасле морају бити

оригинални, прилагођени њиховим интересима и потребама и морају се разликовати од програма намењених млађој популацији. образовање одраслих разликује се од образовања деце у том смислу што свака образовна група и сваки одрасли учесник у групи доносе са собом различита претходно стечена знања и искуства. Њихово прихватање и уважавање доприноси додатној мотивацији за завршетак уписаног програма и даље учешће у процесу усавршавања.

5.2. Јачање сарадње и умрежавање на националном и међународном нивоу

На факултетима Универзитета у Београду постоји велики број специјалистичких и последипломских програма, програма стручног усавршавања и обуке, различитих курсева и специјализација. Циљ стратегије је да све облике и могућности додатног усавршавања интегриса у јединствен систем, како би се заинтересованим лицима обезбедио бољи приступ информацијама, а самим тим и могућност даљег усавршавања учинила ефикаснијом и транспарентнијом. Професионална оријентација и услуге саветовања и усмеравања треба да буду доступне свим потенцијалним корисницима како би били упознати са могућностима које пружа концепт доживотног учења. Такође је неопходно промовисати сарадњу и јачање партнерства између Универзитета на националном и интернационалном нивоу, како би се дипломираним студентима понудили што атрактивнији програми.

5.3. Развој основних компетенција

Уз традиционални појам писмености који подразумева вештине писања, читања и рачунања, појам писмености у XXI веку далеко је шири. Промене на друштвеном и економском плану мењају и подижу на виши ниво профил основних компетенција којима би свако морао владати и које би му омогућиле активно учествовање у раду, породичном животу и разним сферама јавног живота.

Према закључцима Лисабонског заседања Европског савета, нове основне компетенције подразумевају:

- a) Владање компјутерским вештинама
- b) Знање страних језика
- c) Техничку културу
- d) Предузетничке способности
- e) Социјалне вештине (комуникационе способности, култура изражавања, самопоуздање, прихватање других и другачијих и сл.)

Нове основне вештине представљају неопходне предуслове за активно учешће, како на радном месту тако и у свакодневном животу. Неке од ових вештина, примера ради компјутерска писменост, потпуно су нове, док друге, као што је знање страних језика, постају далеко важније него у прошлости. Универзитет, као основни покретач друштвеног напретка и развоја, дужан је да ради на промовисању и стицању ових вештина.

5.4. Друштвени развој и смањење незапослености

Статистички посматрано, стопа незапослености највећа је код особа са средњим нивоом образовања (24,2%), као и код оних са основним образовањем (21,0%).

Резултати Анкете о животном стандарду из 2002. године показују да је 69% сиромашног становништва у Републици Србији са завршеном основном или недовршеном средњом школом. Међу особама са високим образовањем тај проценат је знатно нижи и износи 2%.

Ови подаци најбоље говоре о значају образовања у борби за смањење сиромаштва и незапослености и за унапређење друштвеног развоја Србије.

Низак ниво знања и способности води друштвеној ексклузији појединца, те је свакоме потребно обезбедити неопходан минималан ниво образовања. Он се може стећи како посебним програмима у специјализованим институцијама, тако и програмима учења који би се организовали и спроводили на радном месту. Онима који нису имали могућности за стицање образовања у младости неопходно је пружити „другу шансу” организовањем вечерњих школа и различитих програма прилагођених њиховим потребама, жељама и могућностима. Њихово накнадно образовање потребно је подстицати, охрабривати и не одвраћати их од тога постављањем строгих административних услова за накнадно школовање. Посебно је важно охрабривати и подстицати образовање припадника мањинских група, Ромске популације и људи са посебним потребама, све у циљу њихове боље интеграције у заједницу, а образовне програме ваља прилагодити њиховим потребама и могућностима. Образовање неписменог, полуписменог и функционално неписменог становништва најадекватније је и најефикасније спроводити на локалном нивоу, како би се похађање ових програма омогућило што већем броју корисника. Различите програме образовања, усавршавања и обуке могуће је организовати у школама, месним заједницама, домовима културе и сличним установама, уз координацију Универзитета.

У циљу запошљавања и опстанка на тржишту рада, неопходно је не само познавање основних вештина, већ и константно усавршавање знања и способности. Непрекидан развој технологије, примера ради, захтева и развој способности неопходних за њено коришћење. Међу послодавцима и запосленима неопходно је промовисати свест о томе да је свако радно место истовремено и место на коме се учи. Доживотно учење подразумева не само учење у циљу запошљавања, већ и периодична усавршавања и обуке на радном месту. Имајући то у виду, Универзитет ће подстицати сарадњу са локалним институцијама, привредним друштвима и другим привредним субјектима, а један од циљева Стратегије је и стварање партнерства између Универзитета, Привредне коморе и Националне службе за запошљавање.

5.5. Флексибилност и приступачност образовања

У времену у коме је знање основна вредност, мења се и разумевање процеса образовања, његових циљева, места и начина на који се оно одвија. Систем образовања потребно је приближити и прилагодити корисницима, што

подразумева прилагођавање метода учења и подучавања различитим потребама и могућностима.

Флексибилност подразумева модуларизацију постојећих програма и „образовних понуда” као и увођење нових, у складу са захтевима тржишта. Тржиште непрестано намеће потребу за новим образовним профилима, новим вештинама и способностима, док се границе између различитих сектора све више померају и преплићу. Сходно томе, неопходно је постојеће програме прилагођавати овим захтевима, као и развијати нове програме усклађене са потребама радног места, интересима привредних субјеката и појединаца. Флексибилније студирање не подразумева само студирање у циљу стицања одређене дипломе, већ и изучавање различитих предмета ван формалних студијских програма, похађање посебних курсева и модула на другим факултетима у земљи и иностранству, који су потребни како ради бржег запошљавања и напретка, тако и ради личне сатисфакције. Сва ова знања, стечена ван формалних студијских програма, потребно је вредновати на адекватан начин.

Флексибилност и приступачност образовања подразумева и коришћење компјутерских технологија, пре свега промовисање Е-учења и студирања на даљину. Образовање утемељено на компјутерској технологији посебно олакшава приступ образовању особама са посебним потребама, а у циљу њихове што боље интеграције у заједницу.

5.6. Признавање и вредновање свих облика учења и знања

Основни мотивациони покретач појединца за додатним учењем и усавршавањем је чињеница да ће његова знања и вештине бити призната на одговарајући начин. Не учи се само у школи, већ и у свакодневним ситуацијама, кроз живот и током читавог живота, а таква знања не треба занемаривати, већ адекватно вредновати и искористити. У друштвима знања потпуно развијање и коришћење људских ресурса одлучујући је чинилац у одржавању конкуренције. Стога су дипломе, сертификати и квалификације важна смерница послодавцима као и појединцима на тржишту рада. Формално образовање вреднује се и доказује дипломом, али велики број знања и вештина стиче се неформалним и информалним учењем. Чињеница да се компјутерска технологија пре усталила у домаћинствима него у школама указује на важност неформалног учења. Ови видови учење посебно долазе до изражаја у контексту доживотног учења, те их је потребно адекватно вредновати. Евалуацију таквих знања могуће је спровести кроз одређене тестове, испите, практичне вежбе. У појединим државама развијен је систем за Акредитацију претходног и експерименталног образовања (*Accreditation of Prior and Experimental Learning- APEL*). АПЕЛ сертификатима процењује се и признаје већ постојеће знање, вештине и искуство појединца стечено у неформалним и информалним ситуацијама. Познавање страних језика и компјутерских вештина вреднује се дипломама и међународним сертификатима (British Council, Goethe Institute, дипломе DELF i DALF, ICC, Microsoft, ECDL, Xpert European Computer Passport и др.), а и остала знања у областима где је то могуће потребно је процењивати и вредновати на сличан начин.

Студирање по бодовном систему омогућава бодовно вредновање знања стечених ван факултета (на летњим школама, семинарима, конференцијама и сл.). У складу са тим потребно је искористити потенцијалне реформе у образовању и њихове алате (ЕСПБ, додатак дипломи, квалификациони оквир), како би се одговорило на друштвене потребе и промене у високом образовању и омогућило да се концепт доживотног учења интегрише у мисију Универзитета.

6. АКЦИОНИ ПЛАН

За спровођење ове Стратегије Универзитет у Београду донеће Акциони план којим ће се ближе уредити циљеви, мере и активности које ће се предузети, утврдити рокови за извршење, као и тела која ће бити надлежна за спровођење тих мера.